
Onthaasting: wordt het tijdsdebat een maatschappelijk debat?

Geldof, D. (2001), *Onthaasting*. Op zoek naar tijd in een risicomaatschappij. Antwerpen, Uitgeverij Houtekiet, 200 p. (verschijnt in september 2001).

Tijd is schaars geworden. Hoe sneller onze samenleving draait en verandert, hoe luider de roep om onthaasting. Drukke tweeverdieners dromen ervan. Overstresste managers lezen er korte artikels over. Alleenstaande ouders snakken ernaar. Politici werken er aan, voor anderen. De worstelingen van mensen om arbeid, gezin en sociaal leven te combineren worden 'vermanaged' en getherapeutiseerd. Boeken over tijdsmanagement willen ons leren hoe we nog economischer met tijd kunnen omgaan en nog efficiënter kunnen plannen, tot de laatste seconde als het moet. Therapeutenboeken reiken individuele tips en trucs aan om tot rust te komen temidden van de haast- en snelheidswaan. Telkens worden de tijdsproblemen geïndividualiseerd: de maatschappelijke dimensie verdwijnt naar de achtergrond. Hoe gaan we om met de collectieve ritmes? Zijn er grenzen aan de verdere maatschappelijke versnelling? Hoe kunnen we arbeidstijd en sociale tijd beter op elkaar afstemmen? Het boek verkent hoe tijd schaars is geworden en hoe onthaasting langzaam als alternatief voor onze doorholmaatschappij wordt (h)erkend.

We leven in een tijd waarin er geen tijd meer is. Depressie, overspanning, burn-out of hartaanvallen zijn ziekten van deze tijd. Pas dan wordt er even onthaast, noodgedwongen, op doktersvoorschrift en met de nodige pillen. Pas dan rijzen er vragen over de kwaliteit van het leven. In die haastmaatschappij groeit nu aandacht voor onthaasting. Mensen zoeken naar uitwegen uit de rat-race van méér en sneller. *Niet sneller maar beter* is het devies van diegenen die meer levenskwaliteit nastreven door

een meer ontspannen, langzamer leven. Op het werk of in de vrije tijd, in het publieke leven of in de privé-sfeer, als bewuste keuze of omdat het moet: onthaasten is niet altijd evident. *Tijdtekort is immers geen individueel probleem in een versnellende maatschappij*. De tijdsworstelingen van meer en meer mensen vloeien voort uit de overgang naar een turbulente risicomaatschappij, die steeds sneller verandert. Onthaasten gaat ook over een maatschappelijke keuze voor een ander type van samenleving, voor een andere combinatie van arbeidstijd en niet-arbeidstijd, voor andere en ruimere keuzemogelijkheden in ons omgaan met tijd en met collectieve ritmes.

Overvloed in de risicomaatschappij

Het analysekader voor de groeiende tijdsproblemen vormt opnieuw de analyse van Ulrich Beck, die de overgang naar die risicomaatschappij schetst. In mijn vorige boek *Niet meer maar beter. Over zelfbeperking in de risicomaatschappij* (Geldof, 1999) belichtte ik uitvoerig hoe dit denkkader een goede houvast biedt om de samenhang tussen erg uiteenlopende problemen in onze samenleving te herkennen. De sociaal-economische, ecologische en individualiseringsrisico's leiden tot het ont-

staan van *tijdsrisico's*. Temidden van een ongeken- de materiële overvloed lijkt velen de tijd om er van te genieten te ontbreken. Als planbureau's van het eigen leven moeten tweeverdieners beide arbeids- marktbiografieën op elkaar en op hun sociale en- gagementen afstemmen.

Leven in een tijd waarin er geen tijd meer is

Hoe tijd schaars is geworden staat centraal in het tweede hoofdstuk, met de focus op de hedendaag- se *tijdsparadoxen* in de maatschappij en in ons le- ven. Een eerste tijdsparadox is dat de officiële indi- viduele arbeidstijd nog nooit zo kort was, maar dat tijdtekort nog nooit zo hoog op de agenda stond. Verklaringen voor deze paradox zijn te vinden in een arbeidscarrière die wordt samengeballd in een zeer kort deel van het leven. De verkorting van de individuele arbeidstijd – waarbij er discussie is of deze in de jaren '90 de facto niet opnieuw verleng- de – wordt ruim gecompenseerd door de door- braak van het tweeverdienerschap. Ook bij alleenstaande en bij éénoudergezinnen weegt de combinatie arbeid en persoonlijk leven zwaar. Ver- der vervaagt de grens tussen arbeidstijd en niet-ar- beidstijd. Cruciaal is tenslotte dat vrije tijd uitgroei- de tot consumptietijd en prestatietijd. In onze vrije tijd is de *ontspanningsdruk* gestegen, die leidt tot perverse effecten als *vrijetijdsstress*.

We proberen tijd te maken door steeds meer tijds- besparende machines te kopen, door taken uit te besteden via de groeiende markt van persoonlijke (nabijheids)diensten en door tijd beter te plannen. Zo stuiten we op een tweede tijdsparadox: hoe meer tijd we besparen, hoe minder we er lijken te hebben. De objectieve tijd die we besparen geeft immers nog geen *subjectieve* tijd. Objectieve klok- tijd verschilt dag en nacht van subjectieve tijdsbele- ving.

De toenemende roep naar onthaasting

Hoe onze haast- en snelheidsfixatie ten koste gaat van *levenskwaliteit*, staat centraal in het derde hoofdstuk. Tijd groeit tot een nieuwe luxe uit. De behoefte aan onthaasting vormt een tegenreactie op overhaasting. Met de notie van *tijdskapitaal*

komt de ongelijke verdeling van de mogelijkheden tot tijds- en onzekerheidsmanagement in de discus- sie. In hoofdstuk 4 volgt een schets van de wijze waarop het tijdtekort doorwerkt in de manier waar- op we consumeren, met informatie omgaan, ons verplaatsen en kinderen opvoeden.

De sleutelbegrippen van onthaasting komen aan bod in een vijfde hoofdstuk. Onthaasten betekent *tijd ontschaarsen* en verlangzamen. Beperkingen in het consumptiepatroon vormen een cruciale hef- boom om autonomie tegenover tijd te herwinnen. Dat veronderstelt een grotere autonomie tegenover de uitdagingen vanuit de markt. Het gaat dan niet alleen om de markt van consumptie, maar ook om de arbeidsmarkt. Willen mensen daadwerkelijk keuzes kunnen maken om te onthaasten, is er een *tijdsbeleid* noodzakelijk dat hen die mogelijkheden geeft. Daarnaast vereist een tijdsbeleid een debat over de wenselijkheid van een verdere versnelling en afbrokkeling van de collectieve ritmes.

Onthaasten in of van de arbeid?

Arbeidsmarktbeleid is een cruciaal domein voor het uitbouwen van een kwalitatief tijdsbeleid. Wil- len we vermijden dat we leven om te werken, in plaats van werken om te leven, dan is een bijstu- ring noodzakelijk die arbeid beter combineerbaar maakt met de groeiende ambities buiten de ar- beidstijd. Een *pluri-actieve maatschappij* wordt als ideaal naar voor geschoven, met een gezonder evenwicht tussen de tijdsengagementen in de ar- beidssfeer en in de andere levenssferen. Ook in Vlaanderen lijkt een voorzichtig startend *combinati- ebeleid* daar een instrument voor te vormen.

Drie beleidspistes worden onderscheiden. Ten eer- ste is er de *beperking van de collectieve arbeidstijd*, met het wetsontwerp Onkelinx van 11 juni 2001 om via de veralgemening van de 38-uren-week conventioneel door te groeien naar een 35-uren week naar Frans model. In de tweede plaats is er de *uitbreiding van de voorwaardelijke zorg en leer- verloven*. De geleidelijke groei van zwangerschaps- verlof, ouderschapsverlof, palleatief verlof, educa- tief verlof, politiek verlof, ... moeten mensen ruimte bieden om arbeid beter te kunnen combineren met andere cruciale levensfasen. De overheid kiest – enigszins paternalistisch – voor een zeer grote

voorwaardelijkheid. Dit is minder het geval in de derde piste, waarbij we langzaam toegroeien naar een *tijdsfonds*. Stappen zijn hier het (ook financieel) aanmoedigen van deeltijdarbeid, het invoeren van vormen van tijdssparen en de omvorming vanaf 2002 van het bestaande stelsel van loopbaanonderbreking tot een (beperkt) tijdsfonds. In het boek wordt een pleidooi uitgewerkt om dit te laten uitgroeien tot een volwaardig tijdsfonds, verankerd in het stelsel van de sociale zekerheid. Per gewerk of gelijkgesteld jaar zou iedere werknemer anderhalve maand tijdskrediet opbouwen, wat voor iedereen het recht creëert op een vergoede periode van 5 jaar voltijdse onderbreking van de loopbaan, zonder dat een overheid zich met de invulling bemoeit.

Onthaasting: een glijmiddel voor verdere versnelling?

Het gevaar van de plotse aandacht voor onthaasting is dat vele goedbedoelde initiatieven en beleidsmaatregelen tot een versnipperd en weinig krachtig amalgaam van maatregelen leiden, zonder veel effect op de versnellende collectieve ritmes. Daarom komen in hoofdstuk 7 de *valkuilen voor het beleid* aan bod. Een onthaastingsbeleid moet als uitgangspunt nemen dat niet iedereen in elke levensfase behoefte heeft aan onthaasting. De zogenaamde actieve welvaartstaat en de doelstelling

van het verhogen van de werkzaamheidsgraad dreigen echter haaks te staan op een streven naar meer levenskwaliteit bij gebrek aan voldoende goede omkaderende maatregelen. Een volgende valkuil is dat vooral hogergeschoolde tweeverdieners tijd kunnen kopen en zelf gaan onthaasten, waar het tempo onhoudbaar wordt voor anderen met geen of minder tijdsautonomie. Een andere vraag is die naar de *kwaliteit van de arbeid*. Verkeerd opgezette onthaasting dreigt de werkdruk in de resterende werktijd en op de collega's verder te verhogen. Tenslotte is de vraag welke *status* we onthaasten geven. Het boek eindigt met een pleidooi voor een *ethiek van tijd*, flexibiliteit en onthaasting tegenover de drukeroes van onze risicomaatschappij.

Het essay brengt de keuzemogelijkheden in het omgaan met tijd in kaart en biedt stof voor een maatschappelijke discussie over tijds- en levenskwaliteit. Het wil een spiegel zijn voor onze doorholmaatschappij, waar de lezer zich op sommige momenten misschien ook zelf in herkent.

Dirk Geldof
VIONA-coördinator
Administratie Werkgelegenheid
Vlaamse Gemeenschap